

O NEKIM PROBLEMIMA I SPECIFIČNOSTIMA ORGANIZOVANJA PVO ARMIJE U POČETNOM PERIODU RATA

Organizovanje odbrane i zaštite armije KoV od izviđanja i napada iz vazduha uvek je predstavljalo jedan od najsloženijih zadataka protivvazdušne odbrane (PVO) jedinica KoV. U oružanim snagama manjih zemalja ovaj zadatak je obično prelazio okvire i mogućnosti PVO trupa, pa su se za odbranu armije redovno (u odbrambenim dejstvima) uključivala i borbena sredstva (jedinice) za PVO teritorije. Veliki broj jedinica i stalnih objekata u zoni armije zahteva jaču PVO od one koja se može ostvariti formacionim sredstvima armije. Stalni raskorak između potreba i mogućnosti PVO biće posebno izražen zbog povećanog broja, ubojne snage i raznih vrsta savremenih sredstava za napad iz vazduha, kao i zbog sve veće osetljivosti jedinica armije na ta dejstva. Taj raskorak naročito bi došao do izražaja u armijama oružanih snaga manjih zemalja, i to ako bi armija *organizovala i izvodila odbrambena dejstva u početnom periodu rata, a posebno ako bi rat otpočeo iznenadnom agresijom.*

Zadatak armija u tom periodu bio bi teži i složeniji nego u bilo kojoj drugoj situaciji. Zbog toga raste važnost svih mera borbenog obezbeđenja, a posebno značaj i uloga PVO. Preodolevanje prvim napadima iz vazduha u toku početnog perioda rata, jedan je od osnovnih preduslova za izvršenje zadatka koga dobija armija. To se može ostvariti (pored ostalih mera i postupaka) dobrom i pravovremeno organizovanom PVO armije. To ukazuje na činjenicu da je organizovanje PVO armije u početnom periodu rata (posebno u slučaju iznenadne agresije) posebno pitanje u teoriji i praksi i da ona (teorija i praksa) treba da daju odgovore na niz specifičnih pitanja iz te oblasti. U pravilima, udžbenicima, pa i časopisima, nema odgovora na niz specifičnih problema iz ovog područja PVO. Teorijska obrada PVO armije znatno zaostaje (i na području trupne i teritorijalne PVO) za njegovim praktičnim rešavanjem. Dok se praktičnom rešavanju ovog problema (organizovanju PVO) daje prioritetni značaj, dotle se u teoriji ne može naći kompleksna i jedinstvena obrada ovog područja PVO. Iako se PVO armije razmatra i obrađuje u pravilima i udžbenicima, nigde se posebno ne izdvaja i ne obrađuje organizovanje PVO armije u početnom periodu rata. Obično se PVO armije razmatra u uslovima izvođenja operacije: kad su snage i sredstva armije pravovremeno mobilisane i razvijene, odnosno kada armija izvodi odbrambenu operaciju u sledećem periodu rata, tj. kad operaciju izvodi u „normalnim” uslovima, ili

kako se to ponekad kaže, kad izvodi „klasičnu odbrambenu operaciju”.¹ Problemi PVO koji bi se nametali u slučaju iznenadne agresije (i napada iz vazduha) i postupci koji bi iz toga proistekli u početnom periodu rata, obrađuju se više kao specifičnosti, fragmentarno i najčešće se odnose samo na mere i postupke u okviru trupne PVO. Nedovoljno se obrađuju zadaci i angažovanje teritorijalne PVO.

Smatram, a iskustva iz obuke to i potvrđuju, da fragmentalna i nepotpuna obrada ovog specifičnog problema i zadatka PVO predstavlja nedostatak u teoriji savremene PVO. Nemoguće je sagledati načine i mogućnosti PVO armije, bez jedinstvenog angažovanja svih sredstava PVO na operacijskoj prostoriji i to od prvog znaka vazdušne opasnosti pa do završetka odbrambene operacije armije, odnosno do kraja početnog perioda rata².

Na neophodnost da se PVO armije, u početnom periodu rata, izučava i obrađuje kao jedinstveni problem i da je plansko angažovanje svih sredstava PVO u zoni armije ne samo celishodno već i nužno, ukazuje nekoliko značajnih činjenica (potvrđuju ih i iskustva iz proteklih ratova), kao i neki do sada ispoljeni nedostaci u obuci starešina:

a) Armija je najveća (stalna) jedinica KoV i najjača snaga u oružanoj sili većine manjih zemalja. Ona, načelno, u odbrani zadržava jedan važan strategijski pravac ili brani jedno vojište. Od njene sposobnosti da izvrši planirani zadatak u početnom periodu rata može zavisiti daljnji tok celokupnih ratnih dejstava. Zbog takve uloge ona postaje u početnom periodu rata (posebno u slučaju iznenadne agresije) najvažniji objekat za celokupnu PVO koja se nalazi na operacijskoj prostoriji. To potvrđuju iskustva iz drugog svetskog rata, a posebno agresija Izraela na arapske zemlje. Naime, sposobnost jedinica KoV da preodole udare iz vazduha u prvim danima rata, jednako je značajna kao i sposobnost da odbiju napade sa kopna (mora). Jedino kvalitetna PVO može obezbediti uspešno izvršavanje planiranih zadataka na kopnu i moru.

b) Armija svojom lokacijom i rasporedom (na teritoriji manjih zemalja njena lokacija i raspored obično zahvataju znatan deo državne teritorije) u početnom periodu rata, obezbeđuje jedinstveno angažovanje i jedinica teritorijalne PVO bez nekih većih izmena u osnovnim zadacima i planu angažovanja tih jedinica.

Da bi se mogla organizovati celishodna PVO u datoj situaciji, nužno je predhodno sagledati celovitost problematike PVO armije u početnom periodu rata i specifične okolnosti u kojima će se organizovati. A to znači sagledati: angažovanje i fizionomiju dejstva

¹ Termin „klasična odbrambena operacija” uzet je uslovno, u nedostatku povoljnijeg termina, a odnosi se na onu operaciju koja se izvodi u dubini ratišta i u sledećem periodu rata, te će se u tom smislu koristiti i u daljnjem tekstu.

² Dužina početnog perioda rata razlikuje se u raznim zemljama. Ipak, najčešće se susreću ocene da bi taj period, na manjim ratištima trajao 10—15 dana, a to vreme se manje-više poklapa sa prosečnim trajanjem odbrambene operacije armije.

sredstava za napad iz vazduha i okolnosti pod kojima će armija organizovati i izvoditi odbrambenu operaciju. Ne sagledavanje specifičnosti, često u obuci starešina dovodi do ozbiljnih propusta. Tako, na primer: a) problemi PVO u pripremnoj fazi operacije regulišu se na sličan način kao i u svakoj drugoj situaciji; b) povećane potrebe za PVO armije „rešavaju” se kroz pretpostavku da će te probleme rešiti teritorijalna PVO; c) PVO armije se razmatra isključivo kao problem koji se može rešiti samo upotrebom sredstava PVO, a primeni mera protivvazdušne zaštite (PVZ) pridaje se manji značaj, iako bi ove mere mogle i morale doći do izražaja baš u prvim danima rata i d) često se verovatna dejstva iz vazduha mere istim merilima, kao da će armiju napadati avijacijske snage koje se angažuju u sudarima najvećih oružanih sila itd.

Dakle, polazeći od navedenih okolnosti, u ovom članku će se izneti neka mišljenja o načinu i mogućnostima PVO armije u početnom periodu rata. Težište će biti na razmatranju problema i zadataka koji se pojavljuju u toku organizovanja odbrambene operacije u slučaju iznenadne argesije, dok će ostala problematika biti obrađivana u obimu potrebnom da se sagleda kontinuitet organizovanja PVO u toku cele operacije. Međutim, da bi se mogli dati makar i načelni odgovori na pitanje kako organizovati PVO armije u početnom periodu rata, potrebno je predhodno razmotriti i neke uslove koji će uticati na organizovanje PVO, a to su: karakteristike i fizionomija verovatnih dejstava iz vazduha u početnom periodu rata i uslovi pod kojima bi armija ogranizovala odbrambena dejstva u takvoj situaciji.

KARAKTERISTIKE VATRENIH DEJSTAVA IZ VAZDUHA U POČETNOM PERIODU RATA

Najverovatnije je da će agresor otpočeti rat iznenadnim napadom iz vazduha. Ova pretpostavka se zasniva na mogućnostima borbених sredstava kojima agresor raspolaže (raketno naoružanje nuklearna borbena sredstva, brojna i usavršena avijacija i dr.) i njihovih doktrinarnih stavova o načinu vođenja savremenog rata. Ali, iskustva pokazuju (napad Izraela na arapske zemlje) da je iznenadni napad iz vazduha moguć i u uslovima lokalnih ratova, koji bi se vodili samo konvencionalnim oružjem.

Cilj iznenadnog napada iz vazduha može biti sprečavanje i ometanje branioca da organizuje i vodi plansku odbranu, kako bi se u što kraćem vremenu stvorili što povoljniji uslovi za brzu realizaciju ciljeva zbog kojih je izvršena agresija. Znači, ti (opšti) ciljevi će predodređivati početak i fizionomiju dejstva iz vazduha kako u prvim časovima i danima agresije, tako i u toku celog početnog perioda rata. Isto tako na početak i fizionomiju dejstva iz vazduha uticaće ratni potencijal i mogućnosti agresora, značaj, veličina, lokacija i uloga ratišta (teritorije) branioca, kao i vrsta rata — lokalni ili opšte nuklearni itd.

Jedan od najvažnijih elemenata u verovatnim dejstvima agresora biće svakako — izbor momenta agresije (napad iz vazduha). Iako će branilac nastojati da prati pripreme agresora i da pravovremeno preduzima mere obezbeđenja (razvoj mirnodopskih jedinica, posebno jedinica PVO; mobilizaciju dela ili svih snaga drugog strategijskog ešelona itd.), agresor će ipak uvek imati prednost, jer će sam birati vreme i pravce napada. Zato će i napadač pratiti postupke branioca, i kad otkrije pripreme koje bi mogle otežati njegova dejstva (npr. pripreme branioca za mobilizaciju i razvoj snaga) nastojeće da ga osujeti u njihovoj realizaciji. Zato je najpogodnije iznenadno i snažno dejstvo iz vazduha.

Međutim, sagledaju li se opšti ciljevi koje bi agresor imao u početnom periodu rata, videće se da snažno dejstvo iz vazduha neće biti karakteristika samo prvih časova i dana rata, već i celog početnog ratnog perioda. Naime, prema nekim procenama najverovatnije je da će agresor težiti da u početnom periodu rata realizuje sledeće (opšte) ciljeve: uništi ili neutrališe snage prvog strategijskog (mirnodopskog) ešelona branioca, i to po mogućnosti dok još nije razvijen ili u toku razvoja;³ uništi ili neutrališe osnovne izvore zemlje za vođenje rata; spreči mobilizaciju i drugog strategijskog (mobilizacijskog) ešelona; spreči i dezorganizuje prelaz zemlje na ratni kolosek; i zauzme određene delove teritorije branioca radi daljih ofanzivnih i defanzivnih dejstava. Iako bi ostvarivanje ovih ciljeva zavisilo i od niza drugih uslova, vidljivo je da će baš dejstva iz vazduha u njihovoj realizaciji imati značajnu (a u prvim časovima i danima agresije i najvažniju) ulogu, jer će osnovna težnja agresora biti da u što kraćem vremenu postigne što veće efekte istovremenim tučenjem iz vazduha niza objekata — jedinica na celoj teritoriji branioca.

Međutim, kako je rečeno, fizionomija dejstva iz vazduha zavisice i od toga da li je u pitanju agresija lokalnog karaktera (uz upotrebu samo konvencionalnih oružja), ili je u pitanju opšti nuklearni rat. Ipak će u okviru ovih uslova postojati određene specifičnosti u postupcima i mogućnostima agresora pri izvođenju agresije izvan teritorije centralnih ratišta.⁵

U slučaju opšteg (nuklearnog) rata, u dejstvima iz vazduha učestvovala bi raketne i avijacijske jedinice na osnovu prethodne podele ciljeva (objekata) između avijacije i raketa. Raketama će se prvenstveno tući veći i stacionarni objekti, a avijacijom manji i prvenstveno pokretni objekti. Međutim, upotreba avijacije i raketa neće biti jednaka na manjim kao i na centralnim ratištima, jer će npr., sve zadatke koje bi imala avijacija u početku rata, na manjim ratištima skoro isključivo izvršiti samo taktička i to uglavnom lo-

³ Ovo bi na manjim ratištima verovatno bili prvi („A“) ešloni armija, u zahvatu jednog vojišta.

⁴ Ova dejstva bi, verovatno zahvatila tučenje drugih („B“) ešelona armija.

⁵ Pod pojmom i terminom centralna ratišta misli se na ona ratišta (prostorije) na kojima bi se sudarale najjače snage glavnih protivnika u eventualnom svetskom ratu.

vačko-bombarderska avijacija.⁶ I upotreba raketa će verovatno biti drugačija, jer je realno očekivati da će agresor, na pomoćnim ratištima, raspolagati sa manje raketa većeg dometa i da će većinu raketnog naoružanja činiti (bar za prvo vreme) rakete taktičke, a rede i operativno-strategijske namene. Ako se prihvati ovakva pretpostavka, onda je normalno očekivati da će avijacija imati (naročito u okviru prvog i sledećih nuklearnih udara) najvažniju ulogu u dejstvima iz vazduha na manjim ratištima i da će u prvim časovima i danima rata biti prvenstveno angažovana na tučenje onih objekata čijim se neutralisanjem i tučenjem najbrže ostvaruju opšti ciljevi agresora.

U lokalnim ratovima avijacija bi morala preuzeti sve zadatke dejstva iz vazduha u sklopu realizacije opštih ciljeva agresora (koji bi bili znatno ograničeniji nego u opštem ratu), naravno ukoliko se rat ne bi ubrzo pretvorio (prerastao) u svetski — nuklearni rat.

U oba slučaja pri dejstvima iz vazduha na manjim ratištima, taktička avijacija bi imala najvažniju ulogu, ali bi istovremeno morala izvršavati i one zadatke (strategijske) za koje ona u principu nije uvek namenjena. Znači, da bi znatne snage ove avijacije u početnom periodu rata bile angažovane izvan uobičajenih dejstava u „klasičnoj” podršci KoV. Ovakva dejstva predodređivala bi fizionomiju i obim angažovanja avijacije u početnom periodu rata, što će zahtevati i odgovarajuće postupke u organizovanju PVO u tom periodu.

Naime, za razliku od fizionomije dejstva u podršci klasičnih ofanzivnih dejstava KoV⁷ dejstva avijacije u početnom periodu rata mogla bi se podeliti u dve osnovne faze:

a) Na fazu početnih dejstava — koja bi vremenski obuhvatala ona dejstva koja bi otpočela prvim vazдушnim (i nuklearnim) udarom i trajala do delimičnog izvršenja zadatka avijacije koja realizuje strategijske (opšte) ciljeve početnog perioda rata, i koja bi se karakterisala udarima po celoj dubini ratišta branioca ili bar po najvažnijim objektima, i jedinicama na teritoriji.

⁶ Poznato je da se na centralnim ratištima za dejstva po objektima u dubinu protivnika, angažuje strategijska avijacija i operativno-strategijske rakete.

Agresor na manjim ratištima neće imati uslove ni sredstava za takvu podelu, te će i strategijske i ostale zadatke izvršavati obično ista sredstva, tj. taktička avijacija i rakete taktičko-operativne namene.

⁷ Prema ustaljenim teorijskim načelima, taktička avijacija u podršci združenih snaga KoV u napadu ima sledeće zadatke:

a) borba za prevlast u vazduhu u *zahvatu zone dejstva KoV — RM*, za čije izvršenje se angažuje u početku oko 45%, a u toku izvođenja operacije oko 30% borbene avijacije i oko 40% svih nuklearnih avio-bombi (NAB) dodeljenih za tu operaciju;

b) posredna podrška (ili — izolacija bojišta) — koja se vrši na dubinama većim od 150 km od linije fronta i za koju se angažuje u početku 20—30% (a kasnije 30—40%) sve borbene avijacije i 20—30% NAB;

c) neposredna (bliska) podrška — koja se vrši na dubinama do 150 km od linije fronta i za koju se u početku angažuje 10—15% avijacije (a kasnije i 20—30%) i 10—15% NAB.

Ovakva podela zadataka i angažovanje avijacije, ukazuju na fizionomiju njene upotrebe na ratištu.

Ova faza bi verovatno trajala od nekoliko časova do nekoliko dana i najverovatnije bi zahvatala ceo period trajanja mobilizacije i razvoja snaga branioca (bar na jednom, glavnom, vojištu). U ovoj fazi težište dejstva bi bilo na tučenju objekata strategijsko-operativnog značaja, i to: raketno-nuklearnih sredstava (ako branilac njima raspolaze), aerodroma (aviona) i instalacija na njima, jedinica PAR i VOJIN, važnih saobraćajnih čvorišta i komunikacija, političkih, ekonomskih i energetske centara — objekata, snaga „A” ešelona (prvo u garnizonima ili rejonima mirnodopske lokacije, potom u pokretu i na položajima), zatim mobilizacijskih zborišta i jedinica u razvoju.

Svakako da bi agresor težio da najveći efekat dejstva iz vazduha postigne prvim (i sledećim) vazдушnim (nuklearnim) napadom, ali velik broj ciljeva koje bi trebalo istovremeno napasti ne bi to obezbeđivao. Zato će i početni udar i dalja dejstva avijacije u ovoj fazi sve više biti usmereni na tučenje baš onih objekata čijim se uništavanjem ili neutralisanjem mogu istovremeno postići višestruki rezultati: moralni efekti, lišavanje KoV branioca podrške sopstvene avijacije, dezorganizovanje prelaza zemlje na ratno stanje, sprečavanje brze mobilizacije i organizovanog razvoja snaga branioca u dubini određenog vojišta, itd. Objekti, čijim bi se tučenjem, posebno u daljnjim dejstvima, obezbeđivali ovakvi rezultati verovatno bi bili: aerodromi i avijacija na njima, naseljena mesta kroz koja prolaze važne komunikacije, važni objekti na komunikacijama (mostovi, teške deonice puteva i sl.) i jedinice na njima, zatim mobilizacijski rejoni, skladišta itd. Za izvršenje planiranih zadataka u ovoj fazi, sigurno bi bio angažovan najveći broj LBA (do 90%) i najveći broj NAB predviđenih za upotrebu u početnom periodu rata.

Uporedo sa dejstvom avijacije po navedenim objektima u operativno-strategijskoj dubini, jedan deo lovačko-bombarderske avijacije (manjeg radijusa) i avijacija iz sastava jedinica KoV, kao i deo raketa taktičke namene dejstvovali bi istovremeno po objektima i jedinicama u taktičkoj dubini (ispred snaga KoV u napadu).

Ovakva fizionomija dejstva iz vazduha omogućila bi agresoru da i sa relativno manjim avio-snagama istovremeno (maksimalno) izvršava (opšte) zadatke u operativno-strategijskoj dubini i da kroz ometanje mobilizacije i razvoja snaga branioca posredno vrši i deo zadataka „klasične” podrške snaga u taktičkoj dubini i olakša dejstvo (nastupanje) svoje KoV u prvim časovima agresije.

b) Na fazu „klasične” podrške KoV (RM) — koja bi otpočela nakon izvršenja dela opštih zadataka avijacije u operativno-strategijskoj dubini ratišta, odnosno, nakon što branilac preodoli posledice prvog (i sledećeg) vazdušnog napada, razvije veći deo snaga armije i kad ona počne da pruža sistematsku i organizovanu odbranu jedinicama KoV agresora. I u ovoj fazi deo avijacije treba da i dalje nastavi sa dejstvima operativno-strategijskog karaktera, s tim da težište dejstva bude na održavanju prevlasti u zoni planiranih dejstava njegove KoV (RM), tj. na dejstvima u zahvatu (na dubini) određenog (najvažnijeg) vojišta.

Iz ovih nekoliko načelno i uprošćeno iznetih mogućnosti dejstva avijacije agresora u početnom periodu rata moglo bi se zaključiti da će težište dejstva avijacije prvog dana rata (i naredna 2—3) biti na tučenju onih objekata čijim se rušenjem ili neutralisanjem istovremeno doprinosi i postizanju opštih ciljeva tog perioda rata i uspješnijem dejstvu (nastupanja) jedinica KoV. To su, uglavnom, objekti stacionarnog karaktera (čijim se tučenjem ometa i otežava mobilizacija i razvoj snaga armije i sprečava organizovanje odbrane branioca) i jedinice KoV branioca koje organizuju odbranu i snage za podršku (vazдушnu) odbrane. U sledećim danima početnog perioda rata (u toku izvođenja odbrambene operacije) ta će dejstva sve više dobijati fizionomiju „klasične” podrške KoV.

USLOVI POD KOJIMA ĆE ARMIJA ORGANIZOVATI I IZVODITI ODBRAMBENU OPERACIJU

Ne ulazeći u obimnu i složenu problematiku pred kojom će se naći armija u ovakvoj situaciji, nužno je sagledati bar one radnje i postupke u kojima će dejstvo avijacije predstavljati posebne teškoće za jedinice i na koje, sa stanovišta PVO, treba obratiti posebnu pažnju. Te radnje su u pripremi — organizaciji odbrane: a) razvoj prvog, i b) mobilizacija i razvoj drugog ešelona; a u toku izvođenje odbrane: a) odbrana prvog i drugog ešelona u toku borbe i b) odbrana jedinica koja će voditi borbu sa vazдушnim desantima neprijatelja.

a) Razvoj prvog ešelona obuhvata izlazak jedinica iz mirnodopskih garnizona u predviđene rejone ili neposredno na položaje za odbranu. Iako se uvek nastoji da se obezbedi što „bezbolnije” izvođenje jedinica iz mirnodopskih garnizona realno je očekivati da dejstva iz vazduha mogu ozbiljno poremetiti izvršenje ovog zadatka. Naročito će biti kritične sledeće radnje: izlazak iz mirnodopskih kasarni-logora i „savlađivanje” gradskih saobraćajnica (raskrsnica, mostova i sl.) i pokret jedinica do predviđenih rejona (položaja) u toku koga će verovatno biti tučeni i objekti na komunikacijama i jedinice na njima.

b) Mobilizacija i razvoj drugog ešelona predstavljaće najkritičniju radnju u pripremi operacije. Izvlačenje sredstava i pristizanje obveznika na mobilizacijska zborišta biće u istim uslovima kao i pri izvođenju prvog ešelona. Složen proces mobilizacije i formiranja jedinica u uslovima dejstva iz vazduha bio bi još složeniji i verovatno nešto duži. Uništenje ili oštećenje komunikacija i saobraćajnog parka otežalo bi pristizanje sredstava, ljudstva i opreme i uticalo na tok formiranja jedinica i njihovu osposobljenost za borbu. Međutim, jednako težak bio bi i razvoj jedinica. Pored posledica koje bi jedinice trpele u rejonima mobilizacije, one će biti tučene i u toku kretanja.

Znači, armija bi najosetljiviji deo organizovanja odbrane izvodila pod stalnim (direktnim ili indirektnim) udarima iz vazduha. Ceo proces će se obavljati na znatno većem delu teritorije, nego u

„normalnim“ uslovima organizovanja odbrane. Borba će se istovremeno voditi na graničnom frontu (istureni delovi prvog ešelona) i vršiti mobilizacija i razvoj snaga.

Da bi armija preodolela ovu najkritičniju fazu i da bi mogla što pre i što uspešnije da organizuje odbranu i izvrši svoj zadatak u ovom najkritičnijem periodu, ona mora biti što jače branjena od napada iz vazduha, a mere protivvazdušne zaštite moraju biti sastavni deo svih predviđenih postupaka.

Međutim, preodolevanjem ove faze i konačnim formiranjem porotka za odbranu ne prestaju svi „vanredni“ problemi pred kojima će se naći armija u početnom periodu rata. Jasno je da se samo udarima iz vazduha neće moći slomiti otpor branioca i za kratko vreme (istovremenim napadom iz vazduha i nastupanjem oklopnih i motomehanizovanih jedinica na kopnu) postići planirani ciljevi, ali će agresor sada težište dejstva preneti na slamanje braniočevih snaga KoV (koje će mu pružati sve jači otpor i postepeno i same prelaziti u aktivna dejstva), pri čemu će podrška avijacije dobijati sve značajniju ulogu. Agresor će težiti da početni period rata što pre reši u svoju korist. Znači, i u toku izvođenja operacije treba očekivati jaka dejstva iz vazduha, i to više usmerena na jedinice i njihova borbena sredstva. Zato će u toku izvođenja operacije, sa stanovišta PVO, naročito biti važno da se obezbedi:

a) odbrana i zaštita prvog ešelona i to oklopnih, artiljerijskih, raketnih jedinica, kao i važnih objekata na komunikacijama u zavlatu dejstva ovih jedinica;

b) odbrana snaga drugog ešelona, naročito za vreme njihovog angažovanja u protivudaru, i

c) odbrana jedinica angažovanih u borbi sa (većim) vazдушnim desantima neprijatelja.

Uslovi pod kojima bi armija organizovala i izvodila odbrambena dejstva u početnom periodu rata, kao i radnje koje bi obavljala (posebno u prvoj fazi dejstva neprijateljeve avijacije), mislim da nedvojbeno ukazuju da je to jedinstven proces, kao i u svakoj drugoj operaciji, ili složeniji i teži, o čemu je neophodno voditi računa pri organizovanju njene protivvazdušne odbrane.

ZAHTEVI, ZADACI I MOGUĆNOSTI PVO ARMIJE U POČETNOM PERIODU RATA

Prethodna razmatranja su bila neophodna da bi se došlo do realnijih zaključaka o potrebama i mogućnostima PVO armije i o tome kako prići njihovom rešavanju. Zahtevi koji se postavljaju pred PVO armije u početnom periodu rata:

— PVO mora biti organizovana tako da predstavlja jedinstvenu celinu (mere i postupaka) od početka do kraja operacije;

— da se organizacijom obezbedi armiji maksimalna odbrana i zaštita od dejstva iz vazduha (naročito u periodu organizovanja odbrane — mobilizacije i razvoja snaga), i odbrana najvažnijih jedinica u toku izvođenja odbrane.

Da bi se to postiglo, armija mora biti branjena odgovarajućim sredstvima PVO, koja će omogućiti istovremenu odbranu prvog i drugog ešelona u obe faze operacije i to od neposrednog napada na pojedinačne objekte (sa malih visina) i odbranu vazdušnog prostora od masovnih naleta, naročito od aviona — nosača NAB. A to znači da treba obezbediti uslove i mogućnost za što uspešniju primenu sva tri elementa PVO:

— pravovremeno osmatranje — otkrivanje neprijateljeve avijacije i blagovremenu najavu vazdušne opasnosti jedinicama i davanje potrebnih podataka borbenih sredstava PVO,

— najbolju upotrebu jedinica PVO i što sigurniju borbu sa neprijateljevom avijacijom i to na svim visinama njenog leta i na svim dubinama operacijske prostorije armije, i u uslovima vrlo jakog elektronskog ometanja od strane neprijatelja, i

— pravovremeno preduzimanje mera PVZ radi obmane neprijateljeve avijacije i umanjivanja i likvidiranja posledica njenog dejstva.

Za realizovanje ovako obimnih i složenih zadataka bilo bi ceishodno da armija raspolaže sopstvenim sredstvima i sistemom PVO, čijim bi aktiviranjem (još u toku mira) mogla u potpunosti da obezbedi odbranu svojih jedinica u svakoj situaciji i svakoj fazi operacije. Međutim, poznato je da ni u oružanim snagama velikih sila armija ne raspolaže takvim sredstvima u potrebnom broju, naročito ako odbrambenu operaciju izvodi na sopstvenoj teritoriji. Armije manjih zemalja još manje mogu računati na to da raspolažu sa dovoljno takvih sredstava (npr. samostalnim sistemom VOJ, sopstvenom lovačkom avijacijom, većim brojem PA raketa i sl.). Zato će i u ovom slučaju doći do još većeg raskoraka između već pomenutih potreba za PVO i mogućnosti za njenu uspešnu realizaciju samo sredstvima PVO armije.

U početnom periodu rata ovaj problem će biti posebno akutan, jer će se dejstva neprijateljeve avijacije odvijati na većem prostoru nego u drugim slučajevima, napadi će biti češći i jači, a prvim udarom iz vazduha (po aerodromima, elementima VOJIN, jedinicama PAR) biće u znatnoj meri poremećen i postojeći sistem PVO.

Polazeći od istaknutih činjenica i važnosti koju bi armija imala na manjem ratištu, jasno je da se njena PVO ne može zasnivati samo na upotrebi formacijskih sredstava, već da se (uz maksimalnu primenu svih mera PVZ) u njenoj odbrani moraju posebno angažovati i ostala sredstva PVO koja se nalaze na operacijskoj prostoriji, a to znači sredstva i jedinice PVO namenjeni za odbranu teritorije.

Naime, poznato je da armija u svom sastavu ima određena sredstva PVO kojima treba da izrazi težište PVO u toku operacije, ili da brani najvažnije objekte, odnosno ojača najvažnije jedinice. Ova sredstva PVO (obično PAA i PAR) nisu dovoljna da sama „prekriju” zonu dejstva armije. Zato ovu ulogu, ulogu — odbrane vazdušnog prostora nad odgovarajućom teritorijom (ili delom teritorije) u zoni armije, po mogućnosti, preuzimaju združene jedinice PVO, koje pored PAA i PAR raspolažu još i lovačkom avijacijom i razvijenim sistemom VOJIN.

Zadaci i organizacija PVO jedinica koje su namenjene za odbranu teritorije u početnom periodu rata, u osnovi će bazirati na odbrani najvažnijih objekata i zona na toj teritoriji, a samo izuzetno će se ove jedinice odmah angažovati i u neposrednoj PVO jedinica armije. Ovo je zbog toga što je teško predvideti sve varijante budućih dejstava, što svaka organizacija mora imati neku početnu osnovu, i što izvršavanjem svojih osnovnih zadataka u odbrani teritorije ove jedinice mogu ujedno braniti i jedinice armije koje se nalaze na toj teritoriji. Tako će, i u slučaju iznenadnog napada iz vazduha, one najčešće izvršavati zadatke u odbrani vazdušnog prostora na pojedinim pravcima ili u odbrani pojedinih važnijih objekata, a time ujedno braniti i jedinice armije koje se u toku mobilizacije i razvoja nađu u zahvatu njihovih zona dejstava. Zato se smatra da dejstva ovih jedinica mogu da čine osnovu na koju treba da se „naslanja” PVO armije u pripremnom periodu operacije.

Mislim da u ovom slučaju to nikako ne može biti dovoljno. Jer, ako se u datim uslovima želi postići što kvalitetnija PVO armije (pa bila ona posredna ili neposredna), neophodno je za taj zadatak angažovati veći broj jedinica PVO. A to znači i konkretnije sagledati i precizirati posebne zadatke svih jedinica PVO u organizovanju odbrane armije. Na osnovu jedinstvenog plana PVO, za sve jedinice na operacijskoj prostoriji treba razraditi i odrediti odgovarajuće mere i postupke za ceo period operacije armije. Zadaci i postupci bi proizlazili kako iz već izložene fizionomije dejstva neprijateljeve avijacije i mogućnosti pojedinih sredstava PVO, tako i iz važnosti da se što jače obezbedi armija od dejstva iz vazduha, posebno u periodu mobilizacije i razvoju snaga. Polazeći: a) od mogućnosti sredstava PVO armije i b) mogućnosti da se u izvesnoj meri zadaci i postupci jedinica za PVO teorije prilagode potrebama za PVO armije u ovakvoj izuzetnoj situaciji, mislim da bi, u osnovi, podela zadataka mogla biti sledeća:

a) Jedinice za PVO pod komandom armije — morale bi od početka dejstava biti upotrebljene prvenstveno za odbranu snaga i sredstava prvog ešelona. Ovo zbog toga što broj ovih sredstava ne dozvoljava njihovo angažovanje za odbranu šire prostorije ili vazdušnog prostora nad većim delom zone armije i što je većina ovih sredstava namenjena za borbu sa avionima koji nisko lete. Težište odbrane armijskih sredstava PVO treba da bude odbrana prvog ešelona. Ovo i zbog toga što će se jedinice ovog ešelona (u toku razvoja i posedanja položaja) često nalaziti izvan zone efikasne odbrane većeg dela sredstava PVO raspoređenih za odbranu teritorije (npr. PAR i PAA). Znači, da će sva sredstva PVO armije biti uglavnom angažovana za odbranu prvog ešelona, dok drugi (i eventualno treći) ešelon neće moći da se brani formacijskim sredstvima armije.

b) Jedinice za PVO teritorije — moraju svojim dejstvima da nadoknade ograničenost borbenih sredstava PVO armije i da na sebe „preuzmu” zadatak odbrane drugog ešelona u toku mobilizacije i razvoja. Pored toga, ove jedinice će voditi borbu sa svim avio-snogama koje, bilo da su usmerene na jedinice armije ili objekte na teritoriji, lete na srednjim i velikim visinama.

Detaljnija podela zadataka (raspored, grupisanje, odbrana pojedinih objekata, pravaca itd.) proistekla bi iz procene kako fizionomije i načina dejstava iz vazduha u prvom udaru i celom početnom periodu rata, tako i iz verovatnih opštih mogućnosti agresora. Jer, ni agresor (koji napada na manjim ratištima) neće moći da tuče sve željene objekte, ili ne uvek jednakim intenzitetom, pošto će i njegove mogućnosti biti relativno ograničene. Naime, ako se kao jedan primer uzme mogućnost da bi agresor (naročito u lokalnom ratu) u prvim danima rata za dejstva iz vazduha (po teritoriji i po jedinicama) na jednom vojištu (branioca), mogao angažovati do 200 aviona LBA i do 50 izviđačkih aviona (IA) dnevno, i uzme li se u obzir prosečan broj mogućih avio-poleta dnevno (2—3), izlazi da bi se nad vojištem branioca moglo svakog dana naći do 600 aviona LBA i oko 100 aviona IA. Iako je ova cifra imponantna, posebno ako bi avijacija upotrebljavala uglavnom N b/s, ipak se može zaključiti da bi tim snagama bilo moguće tući samo ograničeni broj objekata, posebno ako bi se upotrebljavala isključivo klasična ubojna sredstva. Pri napadu klasičnim ubojnim sredstvima na jedinice KoV, a za stepen neutralisanja oko 30%, potrebno je angažovati: za tučenje artiljerijskog diviziona (bataljona) na maršu 12—16 lovaca-bombardera, za tučenje oklopnog bataljona 34—36 aviona; za isti procenat neutralisanja jedinica na položajima potrebno je na tenkovsku četvu izvršiti napad sa 6—8 aviona, na bataljonski čvor odbrane sa 13 aviona, i na komandno mesto (veličine 200 x 300 m) sa 12 aviona i sa 24 fugasne bombe od po 500 kg. S obzirom na broj stalnih objekata na prostorijski na kojoj će armija organizovati i izvoditi operaciju, kao i broj i poredak njenih jedinica, jasno je da ne mogu biti napadnuti svi ciljevi, i da oni najvažniji ne mogu biti stalno napadani. Zbog toga i postoje pojedina teorijska načela prema kojima se predviđa da se pojedini ciljevi napadaju u određenim vremenskim intervalima, kao na primer — grupe KoV jedanput dnevno, saobraćajni čvorovi 2—4 puta za 7 dana, skladišta jedanput za 7 dana itd.⁸ Iz ovakvih okolnosti i konkretne situacije na operacijskoj prostorijski treba da proistekne zaključak o konkretnim (i najvažnijim) objektima, prostorijama i pravcima koje u datoj situaciji treba da brane jedinice PVO armije, a koje jedinice teritorijalne PVO.

PVO U TOKU PRIPREME OPERACIJE

Organizovanje PVO pri odbrani i zaštiti armije od napada iz vazduha obuhvata tri poznata elementa: vazdušno osmatranje i javljanje (VOJ), upotrebu jedinica (sredstava) PVO za borbu sa ciljevima u vazduhu i mere PVZ.

⁸ Svakako da bi efekat dejstva prilikom napada sa NAB bio znatno veći (prema nekim američkim podacima dejstvo jedne NAB od 10 KT pri rušenju železnog mosta jednako je efektu dejstva 13 aviona LBA sa klasičnim bombama), ali je pitanje da li će agresor imati dovoljno NAB za tučenje svih objekata, to će ipak najveći deo avijacije napade vršiti klasičnim ubojnim sredstvima, posebno po trupnim objektima.

a) Organizacija VOJ armije — vrši se njenim sopstvenim sredstvima, ili se oslanja (što je redovan slučaj u manjim armijama) na organizaciju VOJIN teritorije. S obzirom na važnost pravovremenog obaveštavanja, a posebno u slučaju iznenadne agresije (napada iz vazduha), organizaciji VOJ treba posvetiti posebnu pažnju. Treba omogućiti kontrolu svih prilaza državnoj teritoriji, a za potrebe armije i posebnu kontrolu pojedinih pravaca koje bi avijacija najčešće koristila pri doletu na malim visinama. Da bi se osiguralo pravovremeno obaveštavanje jedinica armije o naletu neprijateljeve avijacije potrebno je da postoji razvijen sistem veza (prvenstveno radio-relejnih) od centra VOJIN na toj teritoriji pa do mirnodopskih garnizona, odnosno do određenih punktova na teritoriji, na koje bi se jedinica armije mogla „osloniti“ (povezati) i stalno pratiti podatke o situaciji u vazduhu. Ovakvi punktovi bi morali postojati i na pravcima razvoja (pokreta jedinica prvog i drugog ešelona) armije. Na ovakav ili neki drugi način moralo bi se obezbediti stalno obaveštavanje „usmerenim“ vezama, jer KT veze neće moći zadovoljiti, koliko zbog tehničkih teškoća pri održavanju veze u pokretu, toliko i zbog verovatnog ometanja od strane neprijatelja.

Ipak, sve ovo neće zadovoljiti neposredne potrebe jedinica armije pri otkrivanju aviona koji nisko lete, a niti će VOJIN uvek moći da uspešno kontroliše sve zone teritorije i na svim visinama. Zato je celishodno da se preciziraju zadaci i upotreba trupnih radarskih sredstava i organa za vizuelno osmatranje. Ceo sistem treba povezivati odgovarajućim vezama i osposobiti ga da, pored obaveštavanja svojih jedinica, prenosi podatke o svojim osmatranjima centru VOJIN i (posebno) operativnom centru PVO armije. U slučaju prekida rada centra VOJIN, centar PVO armije treba da preuzme njegovu ulogu u obaveštavanju jedinica. Međutim, sva ova sredstva i organizacija neće moći zadovoljiti neposredne potrebe svih nižih jedinica, ako one same nemaju sopstveni sistem osmatranja i javljanja (i uzbunjivanja), koji će stalno pratiti situaciju u vazдушnom prostoru nad jedinicama.

b) Upotreba jedinica PVO — za borbu sa neprijateljevom avijacijom u ovoj fazi operacije rezultiraće iz potrebe da se odbrane jedinice prvog ešelona u toku razvoja i borbe, kao i jedinice drugog ešelona u toku mobilizacije i razvoja. To će, kako je već rečeno, i predodređivati zadatke i upotrebu jedinica — sredstava za PVO i armije i teritorije.

Armijske jedinice za PVO moraće se najpre razviti sa jedinicama „A“ ešelona (što će biti normalan slučaj) i to sa zadatkom odbrane važnih objekata na komunikacijama i prostorijama preko kojih će se vršiti pokreti i razvoj prvog ešelona. Međutim, važnu ulogu u ovoj fazi imaju i jedinice PAA u sistemu nižih jedinica, čiji će zadatak biti: a) odbrana jedinice u toku izlaska iz mesta mirnodopske lokacije, i b) odbrana jedinice u toku pokreta do predviđenih položaja, na položaju, i u toku borbe.

To znači da bi armijske jedinice za PVO, prvog dana bile angažovane sa težištem na odbrani važnih objekata na zemljištu koje

će neposredno koristiti jedinice prvog ešelona u razvoju, a drugog i sledećih dana sa težištem na odbrani jedinica i njihovih borbenih sredstava u toku pokreta i borbe.

Jedinice za PVO teritorije treba da imaju predviđenu posebnu varijantu dejstava da pored opštih, izvršavaju i posebne zadatke za potrebe PVO armije ili njenih delova.

Lovačka avijacija bi zbog svojih manevarskih sposobnosti i relativno velikog radijusa imala vrlo značajnu ulogu u odbrani jedinica armije. Ona bi te zadatke izvršavala u okviru redovnog presretanja i dejstva po neprijateljevoj avijaciji. Međutim, ukoliko ovaj način dejstva ne bi zadovoljio potrebe PVO armije u nekim kritičkim fazama (u toku razvoja jedinica i prelaza preko važnih komunikacijskih čvorišta ili objekata), ili nad nekim prostorijama za mobilizaciju snaga armije, trebalo bi predvideti posebne postupke, kao što su patroliranje i dežurstvo u vazduhu nad tim prostorijama.

Međutim, s obzirom na masovnost, pa i intenzitet dejstva neprijateljeve avijacije, lovačka avijacija verovatno neće moći da „pokrije” sve pravce (zone, prostorije) i na svim visinama gde bi to bilo potrebno. Zato bi bilo celishodno (bar u prvim časovima rata) angažovati i jedan deo LBA za lovačke zadatke. Svojim dejstvima protiv izviđačkih aviona ili protiv avijacije slabijih letaćkih performansi, ona bi mogla doprineti opštem uspehu PVO, i izbegla bi se mogućnost da bude tučena na aerodromima (kakav je slučaj poznat iz nedavne agresije Izraela na arapske zemlje).

Protivavionske raketne jedinice — morale bi biti osposobljene da pored svojih redovnih zadataka, primenom odgovarajućeg manevra (makar i delom jedinica i posle prvog vazdušnog napada) prenose težište svoje odbrane na PVO onih prostorija ili rejona koji će biti od vitalnog značaja za uspešnu mobilizaciju ili razvoj jedinica armije.

Protivavionske artiljerijske jedinice — trebalo bi prvenstveno raspoređivati za odbranu saobraćajnih objekata na pravcima razvoja jedinica armije, kakav bi raspored u osnovi zadovoljavao i opšte potrebe u okviru PVO teritorije.

c) Mere PVZ u prvaj i narednoj fazi rata treba da budu najmasovnija komponenta PVO. Treba biti načisto da nema zemlje ni armije koja je u stanju da samo upotrebom borbenih sredstava PVO, ma na koji način, obezbedi sigurnu odbranu od napada i izviđanja iz vazduha. Zato se merama PVZ pridaje sve veći značaj u svim vidovima i periodima ratnih dejstava.

Primena mera PVZ imaće posebno velik značaj baš u ovoj fazi operacije. Zato merama PVZ treba pokloniti punu pažnju i primenjivati ih sa najvećom odgovornošću. To znači da treba voditi računa o mestima lokacije jedinica, o pravcima i vremenu njihovih pokreta, pa makar to ponekad išlo i na račun brzine izvršavanja pojedinih zadataka. Zadatak koji je izvršen „brzo” i pri tom jedinica otkrivena i napadnuta iz vazduha, loše je izvršen zadatak.

Iako organizovanje PVO u toku izvođenja operacije ima niz specifičnosti, izneće se samo neki najbitniji momenti za pojedine elemente PVO u ovoj fazi, o kojima treba voditi računa u toku daljnje organizacije PVO armije.

U okviru VOJ problem osmatranja i najave aviona koji nisko lete biće aktuelan u ovoj fazi operacije. Značajnu ulogu u rešavanju ovog problema mogu imati jedinice koje će dejstvovati u pozadini neprijatelja i koje bi bile u stanju (zbog svog rasporeda i „istaknutosti” u odnosu na baziranje neprijateljeve avijacije) da na vreme najave nalete avijacije koja nisko leti. Tu mogućnost treba iskoristiti i tehnički opremiti ove jedinice da podatke osmatranja mogu javiti centru PVO armije, ili centru PVO neke niže jedinice.

U okviru borbe sa neprijateljevom avijacijom težište upotrebe sredstava PVO armije preći će na neposrednu odbranu jedinica na težištu odbrane i to prvenstveno oklopnih i protivoklopnih jedinica, kao i jedinica koje vode borbu sa neprijateljevim vazдушnim desantima. Ovaj zadatak će imati uglavnom laka PAA, dok će srednja PAA i dalje nastaviti sa odbranom izvesnih saobraćajnih čvorišta ili objekata u dubini poretka armije. Protivavionske rakete će preneti svoje težište sa PVO prostorija na PVO snaga prvog ešelona na težištu poretka armije, prenoseći ih potom na PVO drugog ešelona.

Međutim, upotreba samo armijskih sredstava za PVO neće ni u ovoj fazi uvek obezbeđivati potrebnu PVO armije, niti će biti dovoljna odbrana koju će izvoditi teritorijalne jedinice za PVO. Zato će u pojedinim „kritičnim fazama PVO” (pri upotrebi drugog ešelona za protivudar, ili u borbi sa jačim vazдушnim desantima itd.) lovačka avijacija morati da preuzme deo zadataka u neposrednoj odbrani jedinica armije bilo patroliranjem, dežuranjem u vazduhu i sl.

U ovoj fazi će verovatno dolaziti do jačih dejstava u okviru ofanzivne komponente PVO. Iako bi dejstva po neprijateljevim aerodromima, raketnim bazama i sl. nastupila što je moguće pre, njihov intenzitet bi zavisio od niza okolnosti (stanja avijacije posle prvog vazdušnog napada, raspolaganja raketnim naoružanjem, angažovanje saveznika itd.). Međutim, u toku izvođenja operacije i nakon određenih uspeha u osvajanju teritorije branioca, napadač bi verovatno vršio prebaziranje dela avijacije kada bi braničeve jedinice u pozadini neprijatelja mogle da napadima po aerodromima, bazama za snabdevanje i transportu postignu značajne uspehe.⁹

U okviru mera PVZ, pored redovnih mera zaštite od napada iz vazduha, primena mera operativnog maskiranja u ovoj fazi bi mo-

⁹ To potvrđuju iskustva iz Vijetnama, gde je uništen znatan broj američkih aviona dejstvom po njihovim aerodromima. To potvrđuju iskustva iz NOR: 1. krajiška brigada je 1943. godine na aerodromu u Rajlovcu uništila 30 neprijateljevih aviona i 5 oštetila, a 11. srpska brigada 1944. godine na aerodromu kod Leskovca uništila 7 aviona, 32 kamiona i zapalila pola miliona tona benzina.

gla doći do sve šire planske primene. Primenom ovih mera mogao bi se obmanuti neprijatelj u daljnjoj dislokaciji i manevru naših jedinica (u čemu bi jedinice PVO imale određene zadatke, kao: lažni rasporedi i grupisanje i sl.) i na taj način razvlačiti njegove avio-snage i smanjiti „pritisak” na pojedine jedinice i objekte u poretku armije.

S obzirom na nizak let avijacije i sve veće angažovanje helikoptera u ovoj fazi operacije, upotreba pešadijskog naoružanja (koja je, naravno, celishodna i u prethodnoj fazi) dobila bi poseban značaj i ulogu u svim jedinicama armije, a što bi znatno doprinosilo neposrednoj odbrani ovih jedinica.

Pukovnik
Miljenko SRŠEN